TELEVIZIJA

Spet dolgčas

Študentska soba Igorja Torkarja — prvonagrajenka TV natečaja je doživela prejšnji teden svojo krstno izvedbo. Kaj naj povem o tem ponesrečenem konglomeratu za lase privlečenih zgodb, zgodbic in spominov, ne da bi ga z neizbranimi besedami žalil, zmerjal ali kako drugače upravičeno neodgovorno psoval?

Avtor je psihološko, sociološko in idejno nepoznavanje in nerazumevanje miljeja, o katerem se je drznil pisati, dokazal s tem, da je izobliknval ščepec z ničemer utemeljenih, skrajno bizarnih črnobelih likov, jim položil v usta obrtno nespreten, slaboumen dialog, ki zaradi svoje neavtentičnosti, zlaganosti in smešnosti ni imel namena odražati neko notranjo dinamiko konfliktov, dramatičnosti in podobnega, pač pa vrsto sentimentalnih, romantično obremenjenih izlivov, ki se diabolično zrcalijo v stragičnoz zasnovanih zastrupitvah, obešanjih, umorih, samomorih, zarjavelih žiletkah, črnih nojih, shizotrenijah, srčnih nevrozah, abortusih in vseh mogočih težavah tega sveta, v katere utegne zaiti nesrečno dekle v tej naši socialistični družbi. Ta enostavni melodramski monolog, ta večerna klepetava spoved — bolj primerna postaranim vdovam kot ježni huliganki — ni ne TV ne kakršnakoli drugačna drama. Kar pa zadeva njeno aktualnost, njeno angažiranost v reševanju nekaterih, brez dvoma stvarnih, obstoječih problemov naše družbene sedanjosti, pa velja pripomniti, da se že samo izhodišče in zorni kot opazovanja te problematike postavlja na nekritičen nivo informativnosti, ne da bi se za en sam trenutek vzdignilo s te žabje perspektive in načelo torišče družbenih konfliktov v njegovo stvarno, živo bistvo. Utesnitev in brezpomembnost torkarjanskega problema je iskati v zadovoljevanju z naštevanjem nekaterih pojavnosti, anomalij in nepravilnosti, ki so bile potegnjene iz policijskih dosjejev, klinik za duševne in druge bolezni, ne da bi bile organsko vcepljene v dimenzije neke sociološko družbene situacije.

Izvedba je spričo omenjenih značilnosti teksta bila postavljena pred izredno težke, skoraj nerešljive probleme. Majhna študentska soba v študentskem naselju, komaj tri osebe, dejanje brez zunanje akcije in dinamike, je nujno, kljub izrednim naporom režije (Mirč Kragelj), peljalo v moreče dolgočasje gledalcev. Navzlic temu se je režiserju posrečilo, da je tu in tam pobegnil iz dovršenega dolgočasja situacije in vsaj vizualno razgibal pošastno neravnovesje sil. Majda Potokarjeva kot Didi je resnično, a zaman trpela. Niti fizično niti psihično ni zmogla z ničemer opravičiti neizdelan, nepreprečljiv lik in njegovo ideološko prtljago. Minca Jerajeva (Malka) ji je bila bleda protiutež in še bolj bleda slika prepotentne zavednosti, urejenosti, zlikanosti, skonstruirane trdnosti »boljšega dela naše zlate mladine. Danilo Benedičič je dal svoji šarži simpatično pojavnost.

Dušan Jovanović

Vloga kulture v družbi

Prejšnji teden smo na ekranih TV spet lahko gledali in poslušali slabo pripravljeno kulturno tribuno. Njena največja pomanjkljivost je bila v tem, da je bila preširoko zastavljena, saj jj je urednik oddaje Martin Zniderič za polurni razgovor dal preobtežoč naslov Vloga kulture v družbi. Zategadelj se je pač zgodilo, da so se udeleženci razgovora: književnik Matej Bor, novinar Bogdan Pogačnik, član ideološke komisije pri CK ZKS Mitja Stupan in predstavnik zveze Svobod Dane Robida vrteli okrog te kulture kot okrog brezoblične gmote, ne vedoč, kje bi se je pravzaprav lotili. Izrečenih je bilo sicer nekaj dobrih misli o kulturi, ki ni zgolj komunalna dejavnost, temveč je ali bi vsaj morala biti splošnejši družbeni pojav; o draginji knjig, o strokovnem knjižničarstvu, o naraščajoči energiji tehnokratizma, o kulturi naselij itd., ki sta jih prispevala predvsem Bor in Pogačnik, vendar pa se je ves razgovor sukal v precej obrobnih vodah, medtem ko pa se do centralnega problema kulture kot konstitutivnega dela človeka in družbe in s tem v zvezi do njenega financiranja niso prebili. Preširokega okvira oddaje se je na koncu zavedel tudi njen vodja, saj je Bora, ko je leta začel razpravljati o knjigi in njeni funkciji v družbi, opozoril, da to že presega(?) okvir oddaje, čeprav se meni na primer zdi, da je prav knjiga eden poglavitnih nosilcev kulture v družbi. Organizator je prispeval tudi misel z izrazito tehnokratskim strženom, češ, da danes spričo tolikega števila prometnih sredstev ni več problem priti npr. iz Kranja v Ljubljano na kako kulturno prireditev. — Prav zares, kot da bi se kultura začela v Kranju, nehala pa v Ljubljani. Mislim, da bi oddaji več koristilo razkrivanje kulturnih razlik med bogatimi in revnimi občinami, kot pa takšno neustrezno sploošenje. Znano je, da si v kranjski občini lahko privoščijo izdajanje in nagrajevanje tretjerazrednih pesniških zbirk, mogoče si pa ne v metliški komuni še folstva ne morejo postaviti na noge.

Vsekakor bi bilo v bodoče želeti, da bi se oddale kulturne tribune omejile na en sam ali kvečjemu dva pereča kulturna problema.

N. G.

UVOD V PRIROČNK ZA MLADE POPEVKARJE

Ustvarjalno delo, erotika, razvedrilo in zabava so potrebe, katerih zadovoljitev organi družbene varnosti upravičeno odtegujejo le političnim, gospodarskih ter anarhistično razpoloženim zločincem, norcem, včasih pa tudi (nehote in nevede) kakšnim sezonskim delavcem. Predvsem pa velja trditev, da se v naši socializirajoči se družbi omogoča zahteva in pričakuje od človeka, da bo te svoje potrebe zavestno, tvorno in angažirano zadovoljeval. Če se je pojmovanje dela kot osnovne človekove dejavnosti prevrednotilo, pridobilo perspektivo nekega novega smisla, pomen nekega novega mita o človeku, potem bi bilo logično sklepati, da bi se tudi mesto in pomen ostalih dejavnosti in potreb v okviru socialističnih odnosov v naši družbi ves čas usklajevala in dopolnjevala z novim smislom dela.

Vendar temu ni tako.

Na področju zabave in razvedrila sta iznajdljivost in vitalnost pri iskanju novih vsebinskih dimenzij v rutiniranih, tradicionalnih oblikah skorajda povsem odpovedali. Če naj se vsaj malo izognem nevarnosti posploševanja, ne da bi bil prisiljen na dolgo in široko definirati pojem zabave in razvedrila, moram takoj pristaviti, da je bilo kljub številnim anomalijam mnogo storjenega na področju športa, turizma, domačega humorja in še kje. Kljub temu pa ostajajo na področju zabave in razvedrila številni nenačeti, pereči problemi in pojavi, od katerih je eden med najzanimivejšimi in zaradi množičnih komunikacijskih sredstev, ki jih ima na voljo, najnevarnejši in najškodljivejši prav problem zabavne glasbe in še posebej popevkarstva.

Za sodobno slovensko popevkarstvo v celoti, ki kot vsak plevel odlično uspeva in se bohoti v pravo industrijo, se mi zdijo najbolj značilni naslednji pojavi:

1. Po svoji družbeni funkciji je tuje vsakršni socialistični miselnosti, etiki, morali, je absurden paradoks naše družbene situacije, je neproblematsko, neangažirano in zajedavsko (in tako kot je), nepotrebna, nerentabilna, družbeno škodljiva tovarna sanj.

2. Po svoji organizaciji je ta pisana druščina nesolidnih šušmarjev, mazačev, strokovno premalo padkovanih kadrov, netalentiranih, zakompleksanih zanesenjakov — preračunljivcev (ki svojo blaziranost in praznino drago prodajajo družbi, jo sistematično poneumljajo in v skladu s svojimi duševniki in intelektualnimi zmožnostmi zabavajo ozir. žalostijo), »sindikat«, ki (v veliki večini) vsiljuje svoje proizvode in umotvore na nezaslišano drzen, nesramen način, ne da bi bili potrošniki, ki niti ne kažejo zanimanja niti ne povprašujejo po tem blagu, sposobni se jih ubraniti in otresti.

3. Nesposobnost in neoriginalnost slovenskega popevkarstva, ki se je brez zaledja in organske rasti spoprijelo z uvozom najrazličnejših stilov in zvrsti iz najrazličnejših dežel sveta, njegova nezabavnost, sterilnost in neavtentičnost nudi tudi po estetski strani svojim potrošnikom le bore malo užitka in zabave. Človeka je naravnost sram, ko ob vsebinsko in idejno enakovrednih, a vsaj po instrumentalno akustični plati prijetnih produktih z zahoda posluša klavrno aklimatizirane in udomačene izvedbe slovenske proizvodnje. Programsko idejni manifest tega žalostnega epigonstva, ki po vsej sili išče možnosti za obelodanjenje, je kuharčkov twist Matije Cerarja:

Sedaj, ko vse na svetu pleše twist,
ko z njim ukvarja vsak se komponist,
zakaj še kuharček ne bi vesel,
zanj se ogrel.

Zakaj pa ne? Zakaj ne bi vsi diletanti tega sveta, vsak ključavničar, pek ali prometnik, opeval ponarejeno mladost, vitalnost, intimnost, ponarejeno žalost in tako dosegel ponarejeno pristnost — sebi v radost in tisočim v gorje! Zakaj ne bi Sonja Bercetova morila radijskih ali TV poslušalcev z zoprnim Mama twist, zakaj si ne Stane Mancinj olajšal dušice z Non capito? Zakaj ne bi na primer Nino Robič, Marjana Deržaj in silni drugi — nič boljši, nič slabši imeli pravice in možnosti javno gojiti svoj hobi? Ni razloga, samo pisleki ...

4. Nezmožnost slovenske popevkarstva, da bi rastlo iz domačih družbenih situacij, iz potreb naših delovnih ljudi, iz dobe glasbene tradicije, in preko tega doseglo nekoliko, za nas značilno in sprejemljivo obliko te zvrsti se najbolj jasno odraža tudi v načinu vokalnih interpretacij večine pevcev »novega« vala Epigoni Pa Anke, Cliffa Richarda, Conny Francis in drugih izvajajo v svoje prevode, imitacije in improvizacije den, slovenščini tuj naglas, nenaravno izreko, svojilno spreminjajo barvo vokalov, kadenco stavin se na vse mogoče načine pačijo in maličijo, da slovenskemu poslušalcu požgečkali čutnost in domišljo in mu le nekako pričarali nek, njemu tuj, svet, a šarmirali in shisterizirali. Značilno uspešen mer za tako prizadevanje, ki je bogato rodilo plene sadove, je primer Lada Leskovarja, ki mu z jokavim, frustriranim glasom uspelo podjarmiti simpatije socialističnih pubertetnic. Iluzija je večstska in popolna.

Sanacija blejskega jezera se bliža h koncu, sanacija v slovenskem popevkarstvu pa je bela ladja na morju, ki je s prostim okom še ni mogoče zaznati na obzorju družbenih odov.

Dušan Jovanović

NE, TO NE. TAKO...?

Pravi november. Utrujajoč. Vlažen. Ob deblih so drsele sivkaste kapljc. Sem in tja se je v noč odlepila temna senca. Praznina.

»Pa ji, rekla, da pridela?« se je po tihem zadrževanju utrgalo Tinetu.

»Pri-de-ta,« je zaloputnil z oknom Mito, da so mu kapljc z okvira padle na čelo.

»Ti pravzaprav še ne veš vsega,« ga je ujezilo. »Jaz delam to v resnici zaradi slave. Zato, da si dokažem, da nisem tako govno, kot misliite. Mislite tepci, da sploh še nisem spal t-a-k-o-l-e... Saj res, Ti ne poznaš nobene?«

»Ne poznam. Je to tista, s katero si se gnjavil zadnjo soboto na plesu? Črna, z dolgimi lasmi, šik oblečena?«

»Tanja, ja, no.«

»In tista, ki še pride?«

»Njena prijateljica. Jc ne poznam natančno, Kaže, da je poročena, nosi prstan. Drugače pa ni videti. Pravi, da je On za eno figo. Sicer je pa pri vojakih. Pa kaj se me On tiče. Glavno je, da ni za nič, ti še enkrat pravim. Lahko bi že prišli.«

»Vse skupaj mi gre na živce. Kaj pa, če so jih dobili?«

»Zdaj je dvanajst in petintrideset minut.«

»Takrat na plesu sem jo imel skorajda že za punco. Pravzaprav po tistem. Veš, da lepo gleda. Lepo, ampak trd pogled ima. In noge! Kakšne noge, Jezus!«

»Kje pa si se pravzaprav zataknil ob tiste njene noge?«

»Na tistem haus-balu. Se spomniš, ko smo praznovali izpit iz anorganske. Rekli so mi, da je pijana in naj jo grem spravit k sebi. Govorila je zmedeno. Same trapaste reči. Da jo je pustil tisti tip iz teatra, da je niti ne pozdravlja, da ji je rekel, da je cipa, da je tudi on baraba, da jo je ugalil in, da je bila z njim dobra kot bog in čista kot angel. Rekla mi je še, naj prisedem k nji na fotelj, da je preč in da se ji zdijo dedci umazani in šleve. Ponudil sem ji kavo, da jo je osvežila in potem me je gledala, kot da sem ji božanstvo. Takrat se mi je smilila. »Hvala za kavo,« je mrmrala, »poljubi me, če se ti ne gnusim tako.« Nisem je poljubil. Gledal sem tiste tipe za mano, ki so se valjali v dimu. »Poljubi me,« je rekla še enkrat in na pol otožno. Sklonil sem se k nji, se zagledal v njene noge — nosila je čipkasto kombinežo, kakršne še nisem videl. »Ti si videti čisto drugačen od vseh tistih živali za tabo. Tebe bi lahko imela tudi rada.« Bilo mi je nerodno, nisem si upal odpreti ust, zjutraj sva si rekla samo: »Lepo se imej, adijo« in »Lepo se imej, zdravo«. No, to je vse.«

»Si se kdaj mislil nanjo, po tistem?«

»Sem. Kljub vsemu. Že, pustila me je do konca. Z največjimi olajševalnimi okoliščinami. Pa kljub temu. Zdaj mi je vseeno zanjo.«

»Tudi meni se zdi neumno trapati okrog in si zmišljevati pravljice za ljubega boga s čarnim koncem in poroko. A ti veš, da se največ punc ujame na to? Tako. Če začneš z Resnimi nameni, z veliko začetnico, kajpak. Ampak, najbolje je, nič si izmisliti in izkoristiti »olajševalne«, če se ti ponudijo. Ni čudno, da jih ni? Dvanajst in sedeminpetdeset minut.«

»Vse punce so pošteno trapaste in pokvarjene. To je vse. — Mogoče si pa ne upala. To je stolpnica in vse se sliši. Bojita se.«

»Ph, to že, ampak dežurni v loži že zdavnaj spi.«

»Potegnili sta naju.«

»Ravno zato, ker sem m-i-s-l-i-l, ne bi zdajle mogel brez punce.«

»Jaz poljem oziroma pošiljam, vse k vragu. Lahko zaspim na postelji svojega cimra?«

»Jasno. Kdo pa ti je rekel, da ne? Njega tako ne bo. Pride šele čez kakih pet dni. Slišiš?«

»Kaj?«

»Te ni nikesar zmotilo?«

»Se ti meka?«

»Kot bi srnje padlo ob okno. Pogledal grem.« Dvoje postav je zatrepetalo med majavimi lučmi in diagonalnimi sencami blokov, ki so se verižili k zemlji.

»Zdaj ugasi luči. Pusti samo malo stransko lučko, obrnjeno navzgor. Si radoveden?«

»Ph.«

Mala noč, polna majavega, podrtega poželenja, sivih razpadlih sanj je zdrknila med votle pojčevine praznine. Ničče ni mislil na to. Tema.

»Ti si Tanjina prijateljica?«

»Ja. Pomagaj mi, da se sezujem.«

»Lahko se vležeš, če hočeš, jaz sem že zdavnaj v pižami.«

»Nisem trapasta, Raje ne govori. Imam občutek, da si crka.«

»Kaj boš narediła?«

»Nič. Počakala bom, da onadva tam končata.«

»Si res poročena?«

»Zapri se — kaj če sem.«

»Tako.«

Prevzel jo je neki divji srd, opazil je, kako je njena senca zdrknila k blazini, ležala je negibno. Potem, čez čas, se je dvignila in s kretnjo plesalke vprašala.

»Kaj bi ti, če meni zdajle ne bi bilo do tega?«

»Umrl bi.«

»Ne bodi no ironičen.«

»No, žal bi mi bilo pa res.«

Sredi noči je nekdo potrkal. Dih je zastajal nekje čisto blizu grla. Nekdo je zaropotal s ključem.

»Moj cimer,« je zapotegnil Mito.

»Nobene panike. Vsi za enega, eden za vse.«

»O.K.,« so pritrdili ostali.

»O, fina druščina,« se je zarežal Vili.

Sledilo je predstavljanje v temi. V temi ima predstavljanje poseben pomen. Predvsem si ljudje ne vidijo oči. To osrobaja.

»Me sprejmete v igro?« je zaprosil čez čas Vili.

»Jasno.«

»Pravil ni in ne obveznosti?«

»Vsakokrat, odslej ko si še ti, gre nekdo drudi ven, nas treh. Greš ti, za začetek, Mitole je zaukazal Tine.

»Res je. Vsak ima po svoje občutke in dolžnosti. Neumno si je izmišljati obveznosti pri igrah. Prav, se grem odpočivat,« je zaspano zamomljal Mito.

Skozi vrata je zatrepetal mraz.

Umazana, mokrat telesa so plesala svoj divji sen.

Kratki, odmerjeni stavki so razbijali noč, grozo in bolečino.

Skoraj danilo se je, Zunaj ga je obil s čisto, srebrno roso posejan hlad. Mislil si je, da bi ga cigareta pomirila. V kavarni Naselja je bila že luč. Moralo je biti precej pozno. Odločil se je, da gre popit kavo.

Praznina.

Sonce pod oboki dneva bilo okrašeno s tisočerimi arvami. Začutil kako je sam. Nekje sam v sebi, popolnoma m. Skušal je pregnati misel na to. Naročil se še eno kavo. Z bližčem, ki ga je prinašalo vro, se je v njem bolj in bolj lomilo. Zdelo sau je, da je s tistim, kar mu je rekla Tanja,ob tebi imam vsaj občutek, da si,« in s tem, se je zgodilo in kar se dogaja zdaj, prava zana kolobocija, laž, bolečina. On vendar nik ni hotel biti tak. Tak. Hotel je imeti koga r Rad, čisto sam zase.

V resnici sploh ni poznal iko dekiet. Pa se le slučajno. Vedel je, kako nje med sabo na široko odpirajo usta takim odbicam, tako da si je izmišljal tudi on. In dostje je ostalo vedno samo odmev iger. V resi ni imel poguma, da se zaljubi. Da verjame iz zaljubi nekomu v dušo.

Moral bi se že vrniti, bilo je pozno. Pravo praznično dopoldne, ki je pošalo sonce prav do stopnišč bloka. Dežurni na pol meštkal, njegove oči so bile obrobljene neko sivo utrujenostjo.

»Pol desetih — mi imamo se spuščene žaluzije.«

»Pusti, Vili, temo, saj je to lepo tako.«

»Povej še, no, kako ti je ?«

»Lepo te prosim, reci že .«

»Zate naj bom Sylvine. Jpak Sylvine z y. Veš, da je to ime zdaj modeo?«

»Kako naj bi vedel.«

»Seveda je. Sylvie, Sylvinot: Sylvie Vartan. Jo poznaš? Jaz sem ji precej podobna.«

»Ne poznam.«

»Za pevke bi se pa že lah zmimal. Zdaj je tudi moderno biti podoben kakemu pevcu. Njej je na primer njen fant John Hallyday za 19. rojstni dan podarili jaguar. Ami nikoli ničesar, se spomni se ne. Čisto samo m.« Klepetala je z otožnim glasom, njene široko odprte oči so se svetile z čudnim sijajem.

»Kdo je to On, srce?«

»On je on. In konec.«

»Kdo?«

»Ne gnjavi me.«

»Saj te ne.«

»Ne vidiš, da imam prstan?«

Zmedlo ga je.

»Mislil sem, da imaš to samo tako...«

»Povej mi kaj... Lahko?«

»Kaj naj ti pa povem? Ime kriči tako na glas. Ne vidiš, da sta odnadvoma, zaspala.«

»So zdaj v modi temnozeleni modrčki?«

»So. Pariška moda.«

»Srce...«

»Me misliš s čim gnjaviti?«

»Ne.«

»Kaj pa?«

»Mislil sem...«

»Si nor?«

Zasmejala se je v blazinco, potem na glas, da se je smeh kotalil med zidi in bolestno odmeval. Videti je bila utrujena make-up na obrazu je pustil svetle in temne te pomešane z gubami, ki so se zdele zatajene.

Tako. Odmev skozi mrežasto pajčevino sanj? Ljubezen? Ne, to ne. Tako? B dan, eno noč? Za eno noč, en dan? Gnev? Bolečina? Razsula se je biserna ogrlica mladosti. Ma noč, polna majavega, podrtega poželenja, sih razpadlih sanj, je zdrknila med votle pojčevine praznine. Ničče ni mislil na to.

A. A.

Oskar Dolenc: Par

OB NOVEM HLADNIKOVEM FILMU EROTIKON

Ljubezen je preč...

Čeprav smo videli najnovejši film Boštjana Hladnika le na interni produkciji, se mi vendarle zdi prav, da spregovorim o njem tudi v Tribuni in tako seznanim študente z vrhunskim dosežkom nemškega novega vala. Ne samo zato, ker je prav, da spoznamo novejše vale in ne samo francoskega, temveč predvsem zato, ker se nas, Slovencev, krepko zadeva. Saj smo vendarle spet enkrat po stoletjih doživeli ne samo eksport našega umetnika v tujino, marveč — kar je bistveno novega in pomembnega — eksport duha slovenske umetnosti, njen vpliv in proglasitev za utiralca nove smeri.

Film EROTIKON, vrtiljak strasti — ima namreč tale rojstni list: Ideja — Boštjan Hladnik; Scenarij — Boštjan Hladnik; Snemalna knjiga — Boštjan Hladnik; Režija — Boštjan Hladnik. Tudi odlični tonski snemalec Kokove, Hladnikov sopotnik še od Plesa v dežju je na svojem mestu. Kraj snemanja: Slovenija; vse usluge: Filmservis — Ljubljana. Prav tako živi, množični snemalni material. Denar in »zvezde« pa so prispevek nemškega producenta, družbe »Piran-film«.

Že iz teh kratkih generalij je razviden delež naših ustvarjalcev, še bolj seveda pa iz filma samega. Plavolasa lepotica, kombinirana iz fizičnih kvalitet hvarskega marmorja, Jeane Moreau in Grete Garbo, je poročena z vitalnim mladeničem z diplomo, rastočim trebuščkom in brez službe. Da je zakon srečen, dokazuje dejstvo, da lepotica v slačilni točki barskega programa prodaja svojo kožo, da mu ohrani svoje srce in ljubezen. Idila bi se najbrž nadaljevala v neskončnost in oba bi svoje življenje zaključila kot Filemon in Bavcis, če ne bi soprog nekega dne pripeljal v goste skupnega prijatelja.

S psihološko dognanim dialogom (npr.: Ona: »Ah!« On: »Zakaj me nisi čakala?« Ona: »Ob sebi rabim nekaj čvrstega, na kar se lahko oprem.« On: »Zdaj si njegova ...« ipd. — citirano po spominu) in psihološko poglobljeno mimično igro, ki že opravičuje strastni podnaslov, nam Hladnik razkriva vso globino in nevarnost latentnega konflikta. Domenijo se za odhod na skupni izlet, pridruži se jim še prijateljeva zaročenka, ki jo je sama strast. Crnolasa, žarkooka, vitka in takoj poželenja polna za mladim soprogom. Na vožnji s čudovito jahto ugotavljamo lepo oblikovane prsi mlade strasti in elegična občutja prijatelja in soproge, kar se na vožnji s slikovitim cigaškim vozom skozi čudovito romantično, pa ves čas malce grozljivo pokrajino proti sanjskemu gradu prvotne trojice, nenehoma stopnjuje. Ko ob prenočevanju v naravi soprога vse bolj in bolj prevzema in prežema strast, pri kateri smo imeli ugotoviti poleg vseh drugih lastnosti še čudovit popek, ju v najbolj strastnem trenutku — ki je pa nadvse delikatno prikazan samo v blaženem in spotenem izrazu obeh — na smrt prestraši temna senca z mrtvaško krsto na ramenu. Izkaže se, da je to nekdanji oskrbnik med vojno močno poškodovanega gradu, ki v duševni zmedenosti želi zemlji vrniti stene svojega sivega in bombardiranju izgubljene žene. V porušenem gradu, obilno opremljenem s pajčevinami, sovami, morbidnim vzdušjem in starinskimi kostumi se približuje čas velikega očiščenja. Kdo bo s kom? Skoraj pokojni oskrbnik z ljubko mačico v roki nam tehtno in ganljivo pove vse o življenju, smrti in ljubezni ter zaključi s pretresljivim in mogočnim protestom proti nasilju, ki rodi take posledice kot so bombardiranja mirnih gradov in njih žalostne posledice. Nato pride veličastni vrtiljak strasti. V času, ko »krinke padajo«, vdero v ruševine maske po vzgledu Črnih mask Kogoja in L. Andrejeva, ki simbolično kot spremni in vodilni motiv ves čas prepletajo film in začne se čarovniški ples, v katerem dokončno ugotovimo vse fizične kvalitete naše temnooke in vročekrvne strasti. Ko ostanejo naši štirje junaki več ali manj sami, osmukani kot od koz obžrto mlado brstje, se pojavi še enkrat, poslednjikrat v svarilo njim in nam, stari oskrbnik in pove, kako grdo je, če je samo strast in nič ljubezni — nič, niti in da tako ljubezen ubijamo, da je ni več. Potem se s krsto, ki je namenjena njegovi pokojni ženi in ljubezni naspoloh, poda naravnost v močvirje. Verjetno je od tam neposredno pot v Elizij, kjer ga čaka snidenje z vsem tistim, kar smo na svetu ubili. Medtem pa, ko nadvse impresivno doživljamo njegov »zato«, se curkoma vlije dež, ki očisti vse in spere vse madeže z duš, teles in oblek — ne pa z ekrana. Kajti na njem naši junaki prosto po Sartru ugotove, da se bodo šli pač še naprej junake!

Takšno je pač življenje.

Ko si takole ogledamo in preživimo to umetnino, ki pomeni najnovejši in mogočni vdor naše kulture in našega duha v inozemstvo, si ne moremo kaj, da bi ne bili hvaležni Boštjanu Hladniku za umotvor, ki je vsekakor kvintesenca vsega njegovega dozdajšnjega umetniškega ustvarjanja in ga — vsaj v duhu — poprosimo, naj neugnano nadaljuje v tej smeri. Pri nas je še toliko neizkoriščenega blaga te vrste. Spomnimo ga samo na »Smrt na Sokolskem gradu« — neizčrpna tema za njegovo invencijo in njegov talent!

Ob koncu pa se zahvalimo tudi pariški kinoteki, mojstru Velasquezu in Bojanu Adamiču, ki so tvorno in v vsestransko pripomogli k tej nadvse impresivni umetnini.

Marjan Kovač

Konec črkarske pravde?

Pred časom je Slovenska akademija znanosti in umetnosti, ki se ji je pridružil tudi rep. sekretariat za šolstvo, sprejela odlok, s katerim naj bi napravila konec žolčni in včasih že vel kot zgolj črkarski pravdi o pisanju besednih končnic -lec in -vec, o čemer so po izidu novega Pravopisa različni pisci prelili že veliko črnila. Odlok predpisuje rabo končnice -lec.

Vsekakor se nam Akademija kot pobudnik, organizator in izdajatelj sedanjega Pravopisa kaže v zelo čudni luči, ko nastopa z avtoriteto uradne ustanove zdaj, ko je Pravopis, takšen, nakršen je, že izdala. To je, če logično premislimo, nastopanje proti samemu sebi, predvsem pa je to njeno dejanje konsekutivno naperjeno zoper avtorje Pravopisa, saj upravičeno lahko domnevamo, da se ne strinjajo z omenjenim odlokom in gotovo tudi niso glasovali zanj, če ta akt sploh ima kako demokratično ozadje.

Nedvomno pa takšen postopek naše najvišje znanstvene ustanove ni upravičen iz istega razloga kot ni upravičena dosedanja raba končnice -vec, ki jo predpisuje novi Pravopis. Edina pravilna pot se moji v tem pogledu docela lični pameti zdi ta, da prizna rabo obeh končnic, kar bi vsekakor moral storiti že Pravopis, saj vsi vemo, da niti 1 niti v docela ne ustrezata glasu, ki ga v teh končnicah izgovarjamo. Res pa je, da se pod vplivom dosedanje pisave, ki jo zastopa Ramovš-Župančičev Pravopis, čedalje bolj krepi elkanje in je končnica -vec že zaradi svoje nasprotne vloge nedvomno ustreznejša.

Zdi se, da bi bila edina pravilna rešitev iz zagate prepustiti odločitev rabi, zakaj prepričan sem, da spor z uradno veljavnostjo omenjenega odloka ni rešen, saj posameznim piscem odločitev Akademije ne more vsiljevati pisave; tega tudi Pravopis ni mogel doseči. So pač tako muhasti ali zlobni, da se v tem pogledu dejo raje voditi svojemu lastnemu občutku za jezik kot pa da bi upoštevali uradne zahteve. Hkrati pa utegne opisano stališče Akademije izzvati na moč neprijeten zastoj dela pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika ali pa celo odstop celotnega redakcijskega odbora, kar bi nedvomno imelo velikanske posledice za že tako pomanjkljivo slovarsko in priročniško dejavnost pri nas. Še več: takšen zaplet dogodkov bi, če bi se sestavljanje slovarja kljub temu nadaljevalo, nedvomno močno vplival tudi na kvaliteto opravljenega dela, saj bi odstop tako eminentnega slovenskega jezikoslovca kot je dandanes na primer dr. Bajec in še kdo, zapustil v delu pri Slovarju nenadomestljivo vrzel, ki je tako imenovani napredneši jezikoslovci s svojim jezikovnim znanjem brčcas ne bi uspeli nadomestiti.

Niko Grafenauer

KNJIŽEVNE REVIJE

PERSPEKTIVE 35

Novo število Perspektiv karakterizirajo — v literarnem delu Snojeva proza Kavke in Strniševa pesem Zvezde — v kritičnem in publicističnem delu pa Klabusova ocena poezije Gregorja Strniše, Rotarjeva kritika Batiča in »Rudarjeve, razmišljanje o jesenskih gledaliških večerin v SNG Dominika Smoleta, Pučnikov povzetek Bellovega razmišljanja o problemu alienacije v dosedanjem marksističnem gibanju, razprava o vzrokih, ki zavirajo razvoj jugoslovanske sociologije, referati in diskusije z izredne skupščine zveze študentov ekonomske fakultete, H. P. R.-ov prikaz osude umetnosti in umetnikov, pogojene od deformiranih in popačenih socialističnih doktrin, vrsta aktualnih glos in komentarjev ter pisma uredništvu revije.

S Kavkami se nam je Jože Snoj predstavil tudi kot prozaist. Novele, ki se bo v naslednji številki nadaljevala, ne morem v celoti oceniti, zato pa lahko mirno zapišem, da je Snoj (sodeč po tem odlomku) kot prozaist od avtorja novele Mojster za smrt (lani jo je objavil v reviji Problemi) presenetljivo napredoval. Duhovit in izrazno bogat stil bralca kar naprej presenečata: to je sodobna proza brez tabujev in zato na površini trda in raskava, znotraj pa kakor val za valom preplavljena z osupljajočo metaforiko, prebujajočo oddaljene in le po težkem trudu doumljene asociacije, množico asociacij, ki nosijo vc sebi toplino neizrečene izrečenosti.

Gregor Strniša je s pesniškim ciklom Zvezde ostal zvest svojemu gradu, ki si ga je postavil s pesniškima zbirkama Mozaiki (1959) in Odisej (1963). Njegova zamaknjena, v daljavo (vase) zazrta lirika, pravljično eksotična in baladno grozljiva pa kakor oglat kamen enostavna in trda, v resnici do skrajne ekonomične preprostosti studiozno izbrušena nerazrešljiva zapletenost, katere zadržan a neustaljen ritem drži napetost do konca (ki ga ni, ker ga nikoli ni, ker nobena poteštev ni prava in ostaneš zmeraj znova nepotešen), njegove Zvezde (slepi starec) ti v odsekanem taktu razgrnejo svet za svetom (kar je minilo), da sledniić obstanejo, ko je treba naprej (za hrepenenjem, ranjenim od preteklih hrepenenj), da ne obstanejo, ker je treba naprej. Strniša je znova dokazal, kako sugestiven je v suverenem sitkanju vedno novih krajin, kakšno moč ima njegova (v jedro zadeta) metafora: »ot plašč boga nagubana puščava...

Razen Snojevih Kavk prinaša nova številka še novelico Vlak, Slanka Premelca, nekoliko monotono pisanje o grozi brezizhodnosti, racionalistično skostrurano situacijo filozofskega pesimizma. Ne vem, koliko je avtorju tak izraz izpovedna nuja. Nekaj temnega ti sicer ostane, toda kmalu pozabiš. Taka proza je nekako značilna za Perspektive (Skrinjar). Peter Božič nadaljuje z odlomski iz romana Izven.

Pesmi sta prispevala še Braco Rotar (Stari zid) in Tomaž Salamun (Poker).

Kritični in publicistični del je v tej številki zelo raznovrsten, vendar vedno aktualen, jasen in določen pri odpiranju perečih vprašanj — največ konkretnih. S prejšnjo dvojno in s to številko so si Perspektive, ki se imajo zahvaliti prav aktualnim kritikam in komentarjem, polemikam, člankom pa glosam (poleg vsega tega zdaj še pismom uredništvu) priborile prvo mesto med našimi književnimi revijami, vsaj kar zadeva družbeno angažiranost. Komentarji so pisani z rahlo hudobno posmehljivostjo, prav tako glose. Dominik Smole v glosi Četrta pot pise o kritičnem konceptu Mitje Mejaka, kakor ga je razbral v njegovi spremni besedi ob objavi Minattijeve poezije v Naših razgledih: našemu literarnemu kritiku predlaga, naj ob treh (dognanih in osvojenih poteh) odkrije in stopi na četrto pot. D. Z. je v glosi Tunikine prsi ostro napadel moralne in idejne dispozicije Ivana Potrča. Jože Pučnik je označil v prispevku Iz oči v oči (Nekaj o filmu, ki bi lahko bil dober) zaključni del filma za romantično potegavščino, ker ustvarja vtis, da bi lahko brez naporov kar čez noč pomladili in sanirali v koruptivnosti toneče institucije. Zdi se, da ima pisec prav. Ob kritičnem — polemično zastavljenem zapisu Dominika Smoleta, Jesenski gledališki večeri, bi omenil nekatere trditve, ki se zde dvomljive. Smole je strpal pod oznako srednje igralske generacije igralce, ki bi jih težko označili za isto generacijo (ki bi hkrati prodrla in se uveljavila). Dalje, da tisti, ki skušajo ustvariti čim resničnejšo podobo današnjega človeka brez teatralične navlake.... so že pokazali daljnosežno perspektivo in so nepogrešljiva znamenja dobre interpretacije. Prvič ni dovolj jasno, kaj si pisec pod temi pojmi v resnici predstavlja, drugič ni ugotovljivo, kateri igralci naj bi pri nas igrali brez teatralične navlake, oziroma bi se dalo iz nadaljnjega Smoletovega rezimiranja sklepati, da morda(?) šteje k takim daljnosežno perspektivnim igralcem Danila Benedičiča(!) in tretjič, da so bili Dürrenmattovi Fiziki ena najlepših lanskoletnih uprizoritev ltd. Rotarjevo neusmiljeno kritiko kiparja Stojana Batiča in njegovih Rudarjev odlikuje jasna razčlenitev kiparjevega umetniškega postopka. Jerovšek podaja nekaj zanimivih dejstev, s katerimi osvetljuje kulturno politiko v naših komunah. Vprašujem se, čemu namerava o isti problematiki pisati še v Sodobnosti in zakaj te problematike ne obdela v celoti v eni od obeh revij. Ob Supkovem komentarju me zanima le, ali bo kaj odgovora, ali pa bomo spet priče pri nas že dobro znanega pojava »debelokožništva«, ki bi v tem primeru zaobsegel že kar neverjetne (brezsramne) dimenzije.

BORIS PAS